

U kom pravcu jačati pomorsko-ribarsku proizvodnju

Luka Ručić, Split

Svaki stariji ribar, privredni i sportski, tvrdi, da je u moru sve manje dobre ribe i rakova. Tako su i prije tvrdili stariji ribari i tako će, po svojoj prilici, tvrditi i budući stariji ribari. Kad se ove obične ribare (ali i one koji misle da znaju nešto više) pita za uzroke siromašenja mora na korisnim obalnim vrstama, odmah odgovaraju: tome su krive kočice, migavice, dinamit, mliječ, plašila i t. d., dokazujući to svaki na svoj način. Jedino u čemu se svi slažu jest, konačno, da je u stvari kriv ribolov. I to je stvarno istina. Samo što tu istinu treba upotpuniti i reći, da je glavni uzročnik preintenzivan ribolov, kojim se moru vještački oduzima više nego ono može prirodno nadoknaditi.

Da je obalni ribolov (po tvrdom dnu) preintenzivan, to već nitko ne osporava. Ali za ribolov povlačnim mrežama vučama (kočama), dalje od obale, mnogi misle, — ili barem tvrde, — da je nedovoljno iskorišćen i da ga treba dalje jačati i graditi za tu svrhu još mnogo brodova. To dokazuju raznim razlozima, koji neupućenima izgledaju opravdanim, iako su u stvari ti razlozi potpuno neodrživi. Tako isto tvrde da treba jačati lov plave ribe, iako imamo za to već i previše ribarskih sredstava, koja su općenito uzevši, malo korišćena, upravo zato, što nema ribe u dovoljnoj količini za njihovo racionalno i rentabilno korišćenje. Uzaludna su i ultramoderna i najsavršenija ribolovna sredstva. Na primjer kad srdele nema, ne može se ničim pronaći ni uloviti, a kad je ima, lovila se je na vagonu i pomoću starinskih svjećala na drva i ljetnom potegom, kao što se lovi fenjerima na petrolejski plin i kako se može loviti električnim svjetlom i najmodernijim mrežama.

Ovo ne znači potcjenjivanje modernih ribolovnih metoda i sredstava. Naprotiv. Ako treba nešto nova nabaviti, onda u svakom slučaju nabaviti ono što je najkorisnije. Ali nabavljati i k tome trošiti toliko na uvoz, ne samo suvišnih, već i prekomjerno skupih i konačno nerentabilnih sredstava samo za to, što su ona moderna, u nijednom slučaju ne može biti opravdano.

Umjesto da se tolika financijska sredstva ulažu na sve jače siromašenje mora, kud i kamo bi bilo pametnije, bolje, korisnije i pogotovo opravdanije, da se samo manji dio tih sredstava uloži na održavanje sadašnjih (ako se već ne će manjih) kapaciteta ribolova, uključiv modernizaciju, a glavnina da se uloži na jačanje pomorsko-ribarske proizvodnje u dva posve druga, ali neuporedivo korisnija pravca, a to su: vještačke kulture školjkara i sistematsko uništavanje štetočina. Te pravce nam ukazuje i diktira sama priroda i logika.

Vještačka kultura školjkara. Čitavo područje Novigrada (kod Zadra), od Vinjerca do Karina, jedno je od najljepših prirodnih gajilišta daganja, možda na svijetu. Tako su ga ocijenili strani stručnjaci, koji su vidili kulture daganja u mnogim zemljama. Sudeći po onome što se vidi uz rub obala do male dubine računali su da ima preko hiljade tona samonikle dagnje, koja se radi prevelike gustoće jedva može razvijati. U Šibenskom području od

samog ulaza u kanal, kod Jadrije, pa sve do Skradina ima samoniklih daganja u raznim slojevima mora. U istočnom dijelu Kaštelanskog kanala kroz dvadesetak godina razvilo se samo po sebi dosta lijepo naselje daganja, koje se sve više širi prema zapadu. U Neretvanskom području, na više mjesta ima samoniklih dagnja, a u Malostonskom zaljevu već hiljade godina se uzgajala uz kamenicu. Čitava Boka Kotorska je veoma podesna za uzgoj školjkara, a dagnje ima u svim dijelovima.

No osim ovih većih i drugih manjih područja, gdje je dagnja samonikla i gdje se razmnaža, presađena može da živi i da se razvija (iako se negdje ne razmnaža) u mnogim drugim područjima, ne samo uz obale kopna, već i po otocima. To je poznato za mnoge tačke, a za druge dokazano je pokusima ne samo za dagnju, već i za kamenicu. Ako zbrojimo dužinu ruba obala i uopće prostor, na kojem se mogu uspješno uzgajati dagnja i kamenica i proračunamo, koliko se ovih školjkara daje uzgajati, dolazimo do veoma značajnih cifara. Ta proizvodnja može lako preći 100.000 (stohiljada) tona. Samo područje zadarskog kotara može dati preko 40.000 tona daganja i kamenica.

Neupućenima ovo će izgledati presmjelo tvrdnje, ali je doista tako.

Ne može se reći, da se na uzgoju školjkara nije nikad ništa uradilo. Još prije I. svjetskog rata bilo je blizu Kotora gojilište daganja, a proizvod se izvezio u južnu Italiju. U Malostonskom zaljevu se od davnine uzgajala kamenica, a uzgredno i dagnja. U Istri je na više mjesta bilo kultura kamenica i dagnja. I u Posedarju i kod Novigrada bilo je više pokušaja, a najveći nakon Oslobođenja. Ovaj zadnji pokus, iako je trebao razviti se do većih razmjera, bio je odmah osuđen na propast, jer se u samom početku pošlo posve krivim putem i sve je bilo postavljeno naopako, pa je potpuni neuspjeh bio neminovan. Uslijed neprikladnog sistema i metoda rada, ni Bistrina, to čuveno starinsko gojilište školjkara, nije nakon Oslobođenja ni izdaleka razvilo svoje kapacitete, niti je uspjelo ostvariti rentabilnu proizvodnju, iako je dobro poznato, da su do II. svjetskog rata nepovoljnije situirana gajilišta onog područja i u daleko nepovoljnijim prilikama bila itekako rentabilna. A barem toliko, koliko se je postizalo prije rata, može se i sada. Dapače, danas postoje kud i kamo povoljniji uvjeti za razvitak kultura školjkara, a u prvom redu dagnje, u bilo kojem obimu. Zapravo, ovako povoljnih uvjeta nije uopće nikada ni bilo. Najvažnije je pravilno shvaćanje problema u svim detaljima, te isto tako pravilno uspostavljanje kultura i organizacije u samom početku.

Japanci, ili neki drugi poduzetni, praktični i marljivi uzgajajući, pretvorili bi stotine kilometara podesnog priobalnog morskog prostora u hiljade gajilišta — pravih farma daganja ili kamenica, koje se dadu lako i dobro plasirati na nedalekim stranim tržištima u bilo kojim količinama. I to iz godine u godinu, neprekidno, postojano, bez rizika i bez većih investicija, kao u ribolovu, bez straha od suše i drugih nepogoda, kao u poljoprivredi.

Velika i vrlo važna prednost kultura školjkara prema ribolovu sastoji se i u tome, što za ove kulture ne treba uopće ništa uvoziti ni trošiti na devize, dok bi s druge strane, glavnina proizvoda bila plasirana na inostranim tržištima, dakle u izvozu.

Druga dobra strana ovih kultura, naročito dagnje, sastoji se u tome, što se tvornicama ribljih konzervi osigurava konstantna opskrba odličnom sirovinom i to upravo od jeseni do proljeća, kad nema plave ribe ni povrća. Obzirom na velike mogućnosti proizvodnje, tvornice bi s vremenom mogle prerađivati jednako ili više mesa dagnje nego sve plave ribe i to svake godine redovito.

Novac uložen u kulture sigurniji je i vraća se (amortizira) mnogo brže, nego onaj koji je uložen na ribolov, a osim toga je, prosječno uzevši, mnogo produktivniji.

Još nešto. Gajilišta ili farme daganja i kamenica ujedno su i najbogatija i najbolje zaštićena prirodna uzgajališta ribe najboljih vrsta, odakle je automatski isključen svaki štetni ribolov (eksploziv i druge štetne materije, povlačne mreže i t. d.).

Velikim investicijama na jačanje ribolova malo bi se povećao broj zaposlenih ribara, — ukoliko bi se uopće, obzirom na to, što se usavršavanjem ribolovnih sredstava, broj ribara smanjuje, dok u uzgoju školjkara može naći stalno zaposlenje hiljade ljudi, pojedinaca i čitavih obitelji.

Konačno treba istaknuti, da uz sve dobre strane i prednosti ulaganja finansijskih sredstava na jačanje ribarske proizvodnje, razvijanjem kultura školjkara, gdje god za to ima uvjeta, treba vrlo ozbiljno shvatiti i ogromnu razliku između ulaganja na jačanje preintezivnog ribolova, kojim se more brže osiromašuje i ulaganja na kulture školjkara, kojima se more upravo obogaćuje, i to osim samih školjkara, također i planktonom i ribom.

Uništavanje morskih štetočina. Pliskavice ili dupini nanose našem ribarstvu neprocjenjive štete na više načina. U prvom redu proždiru odromne količine ribe. Uz pretpostavku, da svaki dupin pojede dnevno prosječno oko 10 kg ribe (naučnim istraživanjima u Napuljskom zaljevu ustanovljen je daleko veći prosjek) znači, da kroz godinu pojede 3.650 kg, a 1000 dupina 3.650 tona. Ako uzmemo, da u našem dijelu Jadrana ima u svako doba oko 5000 dupina, to znači, da oni sami unište godišnje preko 18.000 tona ribe. Ako ima nešto više dupina, ili ako uzmemo da svaki pojede malo više od 10 kg dnevno, lako dolazimo

do cifara, većih nego što službene statistike daju za sveukupnu godišnju lovinu svih ribara, od Kopra do Ulcinja. A gdje su morski psi i druge beskorisne vrste, koje žive na račun boljih, korisnijih vrsta.

Osim uništavanja korisnih vrsta ribe, dupini nanose ribarima ogromne štete razaranjem mreža i plašenjem ribe. Štete na mrežama iznose na desetke milijuna dinara godišnje zato, što osim stotina kilograma konca i drugog mrežnog materijala uloženog na krpanje i popravke, ribari gube (svi skupa) na milijune sati vremena, od kojeg bi inače veliki dio upotrebili na ribolov ili drugi koristan rad. Plašenjem ribe najviše štete nanose dupini pri ljetnom ribolovu. Koliko se puta u sezoni ljetnog ribolova dogodi skoro svakoj ekipi, da uslijed dupina izgubi čitavu noć? Nakon što svjećari strpljivo i oprezno sakupe ribu pod svijeću, nadode dupin i rasprši je. Ta noć je za ekipu od 10—15 ljudi pošla utaman, a osim vremena i truda izgubljeno je i gorivo i pogonski materijal. Takvih slučajeva ima kroz ljeto na stotine, kadkad na hiljade, a gubici od toga su veliki.

Za uništenje dupina i nekih morskih pasa isplaćuju se nagrade. Međutim ni ovaj problem nije rješavan kako treba i stotine hiljada ili milijuni do sada su utrošeni na ove nagrade, najvećim dijelom upravo bespotrebno, nezasluzeno i uopće uzalud, jer se obično radi o slučajno ulovljenim primjercima. Koju nagradu zaslužuje ribar, koji loveći ribu nađe u mreži slučajno zapletenog i već ulovljenog dupina, ili na udici umjesto kanjca, oslića, raže ili zubaca, nađe morskog psa modrulja ili koje druge nagradne vrste? Isti motorni tunolovci, koji obično ulove najviše dupina, zapravo ne bi zasluživali nagrade, jer ih ulove skupa sa tunjevima kad se slučajno zateču među njima dok se ogromna tunolovna mreža spusti oko jata tunjeva i zatvori ih.

Druga je stvar kad netko ubije dupina iz puške ili harpunom, ili naročito jakom mrežom opkoli same dupine i poubija ih, kako se nekad radilo na Visu. Ili pak kad bi se netko posvetio lovu dupina naročitim brodom i jakom mrežom, poput tunolovka, ili kad bi se specijalizirao (osim običnim parangalima) u ribolovu na morske pse i druge štetočine te malo korisnu landovinu. Takve pothvate za namjerno uništavanje morskih štetočina trebalo bi na svaki način poduprijeti.

Prema tome, s jedne strane energičnim poduzimanjem istrebljivanja morskih štetočina, a s druge strane pravilnim uspostavljanjem vještačkih kultura daganja i drugih vrsta u obliku velikog broja gajilišta ili farma povezanih jednom jedinstvenom organizacijom (bez velikog, kompliciranog i skupog administrativnog aparata) za otkup, distribuciju, eventualnu preradu i plasman i dr. naše bi se morsko ribarstvo razvilo kud i kamo bolje, racionalnije i korisnije nego suvišnim jačanjem ribolova. Stoga i najveći napor u ovom pravcu su potpuno opravdani, jer su ovo u morskom ribarstvu jedina dva načina znatnijeg, pa i najvećeg nacionalnog i korisnog jačanja proizvodnje.

Prije ili poslije uvidit će se ispravnost ovih tvrdnja i vještačke kulture školjkara će postati konačno najvažniji dio morskog ribarstva u našem dijelu Jadrana, a obrana od štetočina doprinjet će u znatnoj mjeri jačanju ribolova.

L. Ruić je do II. svjetskog rata bio šef odsjeka za čitavo morsko ribarstvo Jugoslavije, a nakon Oslobođenja šef Odjela za ribolovnu tehniku i ekonomiku za oceanografiju i ribarstvo FNRJ u Splitu.

Akvarel: Kupači u skladnoj prirodi — akademskog slikara Eugena Krstulovića